

ДУШАН ВУКОТИЋ

РЕТРОСПЕКТИВА ВОЈА СТАНИЋА У ГАЛЕРИЈИ САНУ

Српска академија наука и уметности и Црногорска академија наука и уметности заједнички су припремиле и јавности презентирале ликовни догађај године. У репрезентативним просторима САНУ, као у неком магичном огледалу, блеснуло је изузетно сликарство Воја Станића попраћено суперлативима рецентне критике и великим интересом бројних посјетилаца изложбе. То су они ријетки догађаји када истинско стваралаштво с лакоћом проналази врхунско мјесто на љествицама вриједности и на тренутке разведрава ово, за нашу културу, тмурно вријеме.

Био је сив, облачан дан када сам посјетио изложбу. Кнез-Михајлова је била још влажна од пролазног пљуска, а у највећој београдској галерији дочекује нас Станићево раскошно и топло медитеранско сунце, у чијем се спектру помичу значења и реални распоред ствари. Ова ретроспектива са око сто пробраних радова насталих у времену између 1958. и 1987. г. дјелује као јединствена, кохерентна ликовна визија, која је стицала умјетничка искуства и обликовала се кроз неколико пролазних станица, да би, доведена до перфекције, оформила чврсти стилски интегритет и виртуозност рукописа попут старих мајстора.

Крећемо се од слике до слике као између неких уских приморских простора у којима се таложу живот. Од пјаче до риве, од мула до барке у луци, завирујемо кроз шкуре трошних медитеранских кућа, лутамо малим трговима, почивамо на терацама и пјешчаном плажама, сусрећемо цијели један свијет сањара и чудака настањен у некој познатој нам топографији истовремено стварној и нестварној. Но, то није свијет фантастике, езотерије, измишљени необавезни свијет. Сликар велике осјећајности и имагинације пуне ведрине, не губи додир са стварношћу. Напротив, од ње полази и, ослобођен опсесије сличности, трага за оним чудесним и објективно невидљивим просторима

између животних облика, између бића, између свијета живих и свијета сјенки, између времена. То је Војова синтеза свијета у којем живи и који живи у њему. За великог умјетника нема граница у стваралаштву.

Приликом посјете гостољубивом дому Воја Станића у Херцег-Новом разговарали смо у његовом малом импровизованом атељеу на мансарди старе приморске куће. Најчуднији, бојама ишарани сликарски штафелај којег сам икад видио, везан парчићима канапа, жицом и неким изукрштаним летвицама, стајао је поред таванског прозора. Кроз прозор су улазили жуто-црвени зраци медитеранског сунца на смирају и нечујно додиривали Војова платна. Имао сам осјећај да на њима остављају сунчани траг толико карактеристичан у Станићевом сликарству.

„Са овог прозора све се види”, каже Војо, али поглед кроз прозор то не потврђује. У овом атељеу, као и у сваком другом, одиграва се технички процес сликања, а на крилима маште, као на тихим крилима лептира, узлијеће са своје мансарде овај наш медитерански Бројгел и налази мотиве за своју богату имагинацију, у којој се стварни живот претапа у сугестивне стилске форме, а измаштане визије постају стварне. Круг Станићевих стваралачких интереса отворен је за све манифестације живота. Његовим сликама није стран ни благи хумор, ни иронија, ни лирски тренуци, ни срдачни смијех. То су Војови узлети духа, његова јединствена стваралачка поетика.

И Гетеов Фауст је сањао да „узлети са земље и вине се у вјечиту свјетлост да види испод себе, кроз сумрак, читав један тихи свијет како се одвија . . . али тијело нема крила да прати брзи лет духа”.

Станића не занимају иновације, никада се није освртао на трендове, није се губио у монотонији апстракције и формалних фасцинација, није опсједнут истраживачким идејама и заслијепљен теоријама.

„Многи експерименти у данашњој умјетности”, каже Станић, „потичу од фикс-идеје да се буде оригиналан, пошто је убичајено да се мисли да је то најважније. Да ли је довољно да је нешто оригинално и ново да би било добро? Да ли је увијек оно што је ново боље него старо? Права оригиналност је спонтана, потиче од саме личности, као што знамо, када су у питању сви велики умјетници”.

Разгледавајући Станићеве слике доживљавамо тај његов јасно дефинисани фрагмент свијета — којему остаје безгранично вјеран — као универзум свакодневнице, као неко људско метафорично пуко трајање између малих задовољстава и конвенционалног сна о срећи. На Војовим сликама нема хијерархије форми, нема посебних композиционих наглашавања у слици као цјелини. Сликарска визија равномјерно је настањена

ликовима, предметима, простором, свјетлом и сјеном. Узајамно се открива тајна њиховог значаја и гради поетска и чудесна осмоза стварнога и измишљеног. Тај сликарев свијет који неодољиво подсећа на стварни, а није његов двојник, максимално активира гледаочеву пажњу.

И освјетљење на сликама Воја Станић рјешава другачије него што је у стварности. Ми живимо од позајмљене природне свјетлости коју нам кроз свемирска просторства шаље сунце; човјек је не ствара. Свјетло у сликарству увијек је представљало велики проблем, за многе нерјешив. То магично треперење свјетла, те невидљиве валове распрострањене у ваздуху у безбројним таласима Станић слика као меко, смеђе-наранџасто свјетло које слободно емитију моделирани облици. Сваки предмет је Станићу свјетлостни извор за себе. То је унутрашње, сликарско својство његових облика који посједују свој дио осјенчења и свој дио таме као што сваки од њих, у преносном смислу, гради свој сопствени живот. То је она разлика између освјетљења у физичком простору и свјетлости сликаног предмета, вјештина којом су стари мајстори тако виртуозно владали.

Наш вид је начин непосредног сазнања, али без стваралачке имагинације наша видна оптика не би се разликовала од префињене фото-оптике. У Станићевој маштовитој ликовности видици се проширују у истовремени доживљај свих чула. У његовом сликарском оку и његовом стваралачком духу стално се огледају свјетлост и боја Херцег-Новог и Боке Которске као специфични и чудесни кантабиле Црногорског приморја.

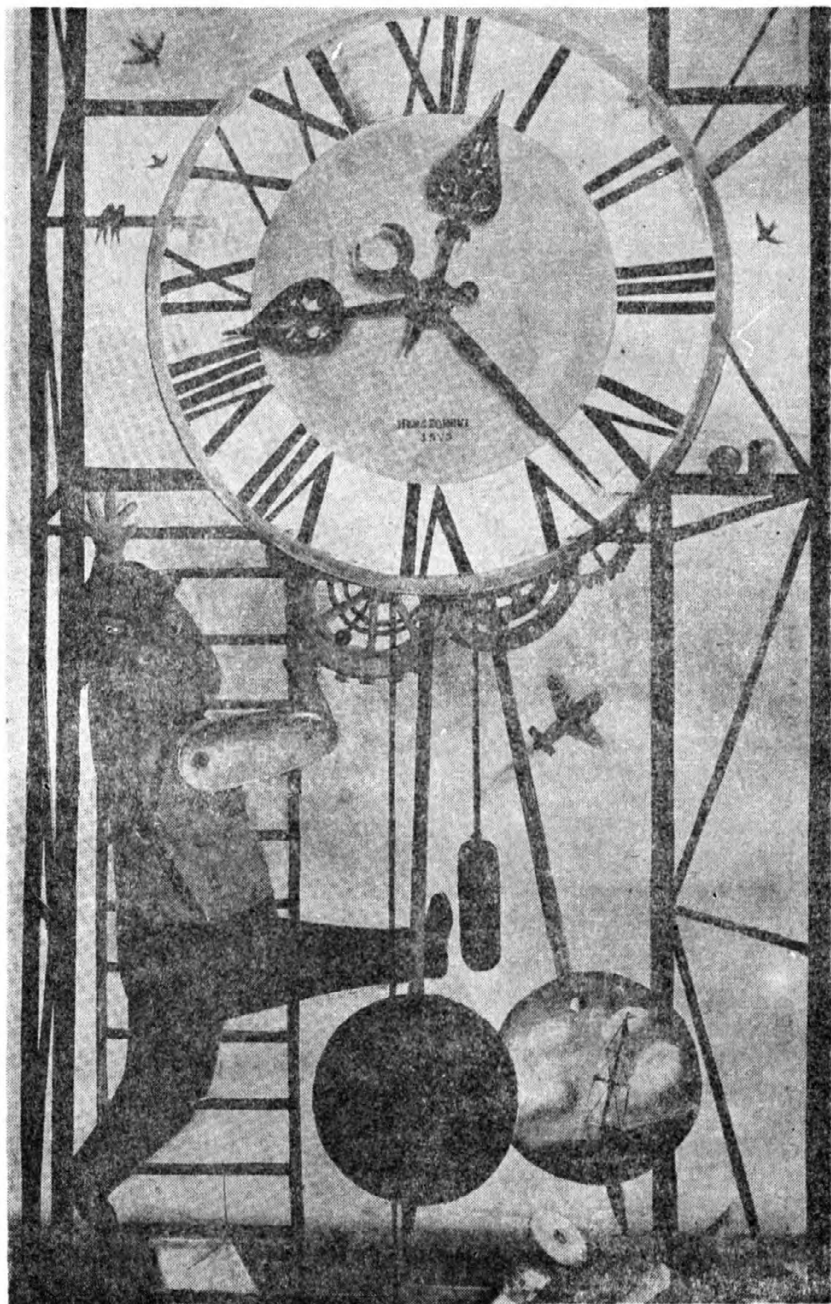
Склоност ка чврстој фигуративности вјероватно је везана за његов студиј кипарства на Академији ликовних уметности у Београду, или је Воја присталица давне изреке великог Матиса који је тврдио да цртеж потиче од духа а боја од чула. Треба најприје цртати, савјетовао је маестро, да би се оплеменио дух и тек тада се боја може извести на духовне путеве.

Боја у цртежу је аутономно својство Станићевог сликарства, у функцији је схваћања и описивања предмета. Колористичка лествица није раскошна, палета је сведена на неколико тонова жуто-смеђе, наранџасто-црвене, окер, сиво-плаве зелене боје са, понекад дискретним акцентима бијеле, изразит примјер је слика „ПОПОДНЕ” гдје у тамно-смеђем простору отворених врата куће лебди бијела визија шоље кафе као могући сан уснулог старца и као ликовни знак властите ауторске индивидуалности. Са изузетним сензибилитетом и задивљујућом једноставношћу Станић ствара пиктуралне утођаје медитеранског поднебља. Вријеме јарке свјетлости и сјена, осјећамо топлоту и ужареност неба и земље, вријеме за сијесту и монотонију зрикаваца. Жега. Расипају се и снови.

Године 1943. после разорног бомбардовања Подгорице, након што су се разишли облаци црног љепљивог дима и густе пепељасте прашине, видио сам на крову сусједне куће дјелимично растурен масивни двокрилни ормар у којему су још висили дјелови нечије одјеће. Стајао је тамо као материјализована надреалистичка визија, знак и обиљежје ужаса. На раскиданим жицама оближње бандере била је закачена људска нога у прашњавој ципели. Без капи крви. Прашина, као неки спретни хирург, вјероватно је затворила све вене и жилице. Од тада прихватам као реалну могућност, без икаквог надреалистичког призвука, да предмети у извјесним околностима могу мијењати своја мјеста на све могуће и немогуће начине.

Код Воја нема таквих драматичних и тјескобних слика, Воја је лиричар. Када на његовим сликама видимо нечију заборављену ногу која испада из кабине на плажи или раздвојене дјелове тијела у чудесном сновиђењу слике „МЕЂЕ” то припада једној другој визури коју Милан Маровић дефинише као нови реалитет. „Схватљиво нам је”, каже Маровић, „када фигура лети на игли с једрима према космичком пространству или кад човјек своју главу, одвојену од тијела, придржава да му не би одлетјела. То нам не изгледа необично и прихватамо то као логику одређеног стања”.

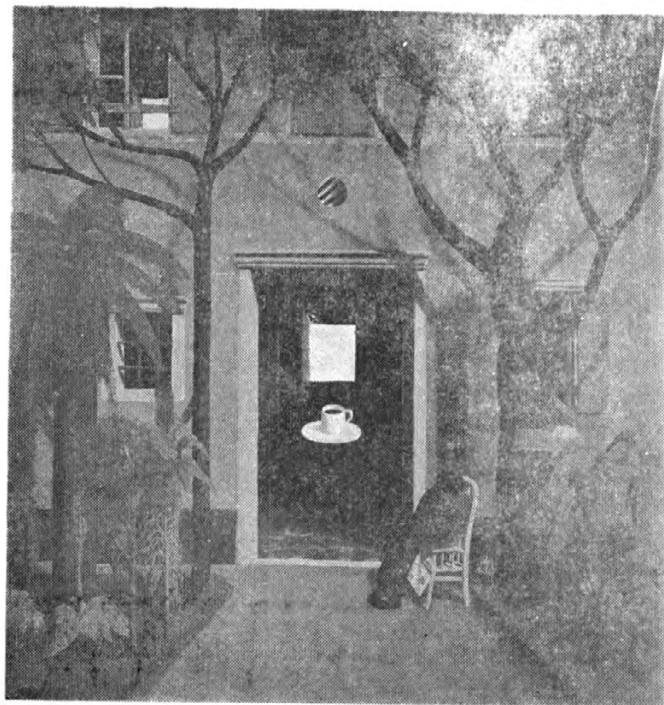
На слици „ОДЛАЗАК” неки људи стоје чврсто на земљи, а неки лебде. У томе је сажета сва поетика Воја Станића, сликара модерног сензибилитета који на тако узбудљив начин успоставља у своме стваралаштву креативни дијалог реалног свијета и свијета поезије.

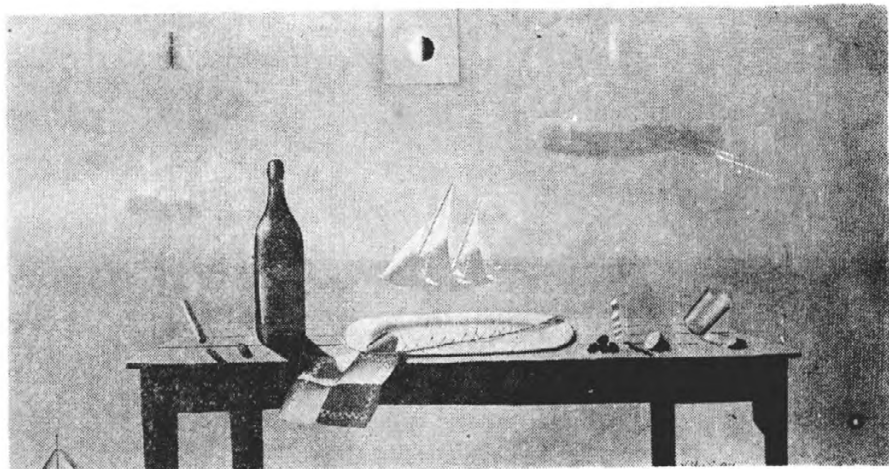
Сл. 1 — САТ, ДИО ТРИПТИХА, 1975. Уље на платну, 60 x 155 cm **сигнатура:** д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1975. (лат)

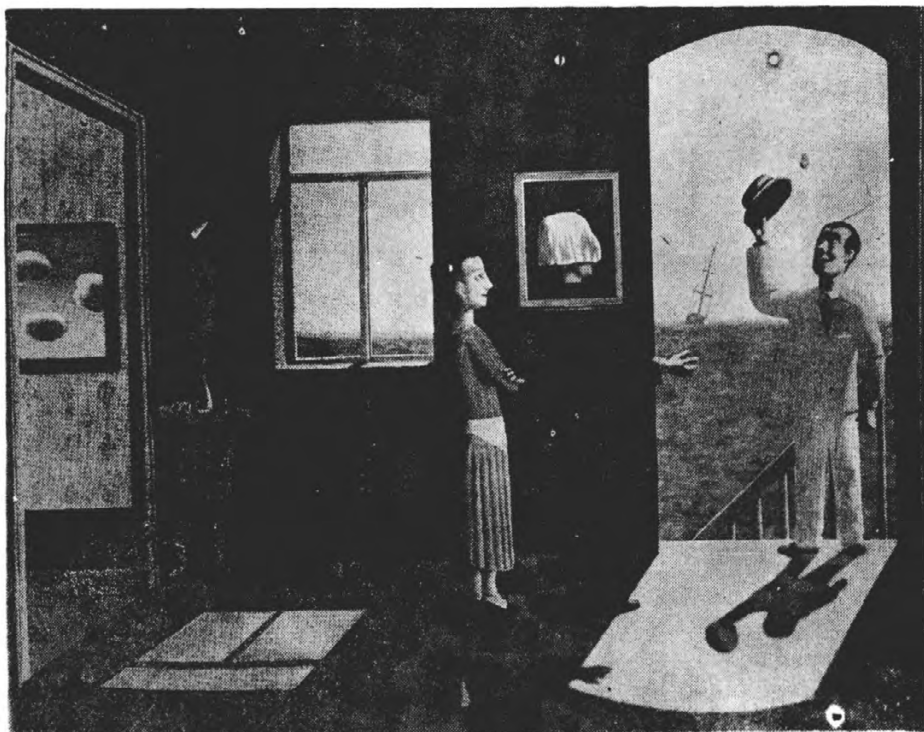
Сл. 2 — ВЈЕШТИЦЕ 1977. Уље на платну, 51 x 80 cm сигнатура: д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1977.

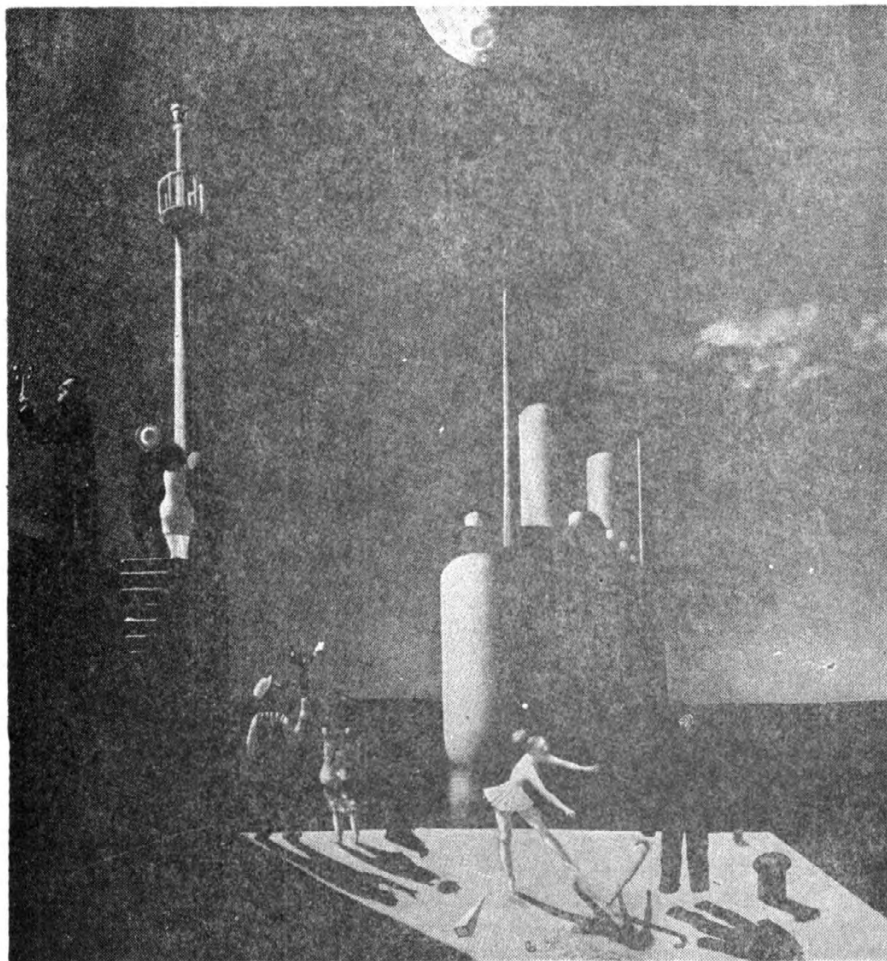
Сл.3 — ПОПОДНЕ, 1980. Уље на платну, 65 x 65 cm сигнатура: д.д. В. Станић Херцег-Нови 1980.

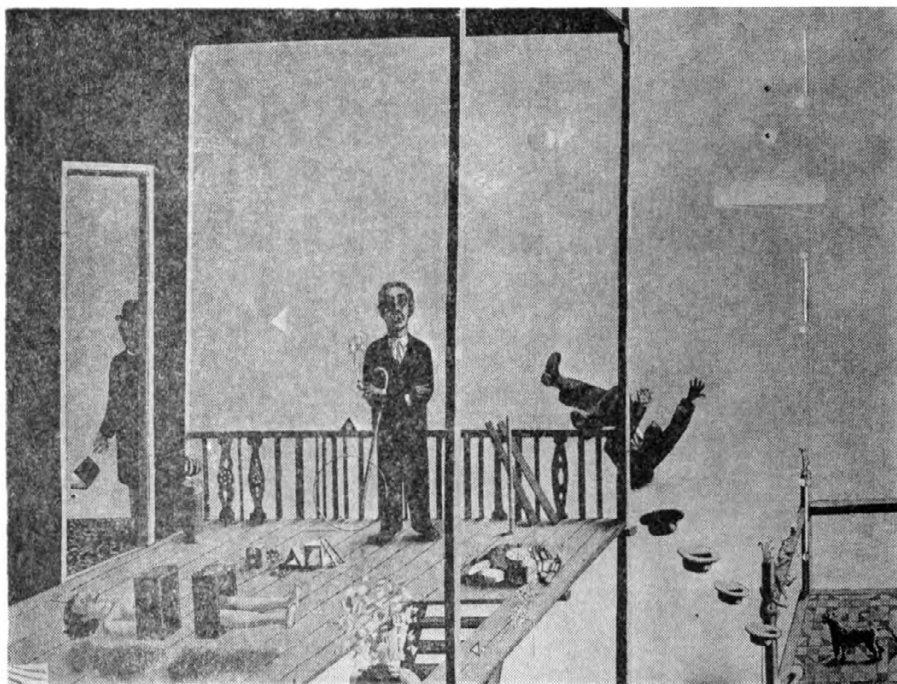
Сл. 4 — МРТВА ПРИРОДА, 1981. Уље на платну, 50x100 см сигнатура: Станић, Херцег-Нови 1977.

Сл. 5 — ДОБАР ДАН, 1982. Уље на платну, 60 x 80 см сигнатура: д. д .В. Станић, Херцег-Нови 1982.

Сл. 6 — ОДЛАЗАК, 1984. Уље на платну, 60 x 60 cm сигнатура: д. д. В.
Станић, Херцег-Нови 1984.

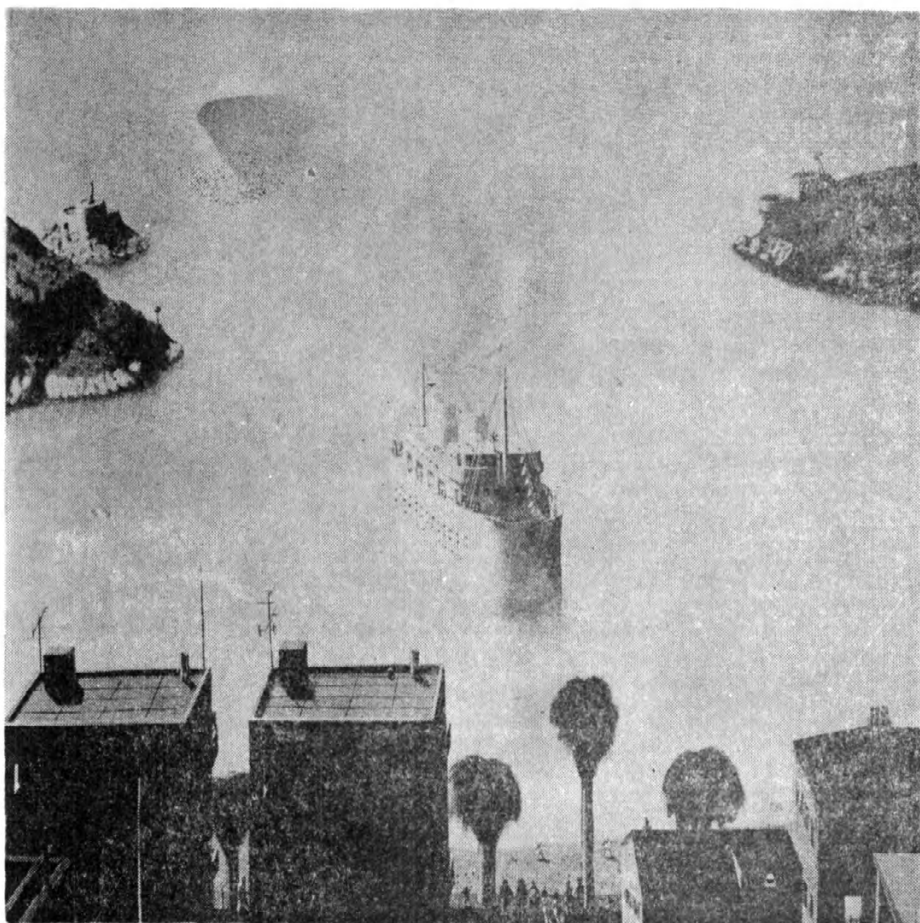
Сл. 7 — ТАРАЦА, 1984. Уље на платну, 90x120 см сигнатура: д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1984.

Сл. 8 — ОБЛАК, 1984. Уље на платну, 50 x 60 cm. Сигнатура: д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1984.

Сл. 9 — КУПАЛИШТЕ, 1985. Уље на платну, 60 x 54 cm **сигнатура: д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1985. (лат)**

Сл. 10 — ЈАХТА, 1985. Уље на платну, 80 x 80 cm сигнатура: д. д. В. Станић, Херцег-Нови 1985.